

МЕДИА ЭТИКА

Жас мамандардың тәжірибесінен

Кәсіби және жеке стандарттарды қорғау

Дәрістің негізгі терминдері

1. **Фотожурналистика** – фотосуретті негізгі ойды білдіру құралы ретінде қолданатын журналистиканың ерекше түрі.

2. **Фрилансер** – әртүрлі компанияларға немесе әртүрлі тапсырысшыларға жұмыс істейді, сонымен бірге бизнес-әріптестерді және клиенттерді өзі таңдайды.

3. **Блог** (ағылш. blog, web log дегеннен, «желі журналы не оқиға күнделігі») – үнемі жаңаланатын қысқа жазбалардан, суреттерден, таспалардан тұратын мәнді мағлұматы бар желі.

4. **Поттер қорабы** – этикалық шешім қабылдау үшін қажетті қарапайым ұсыныстарды қамтиды. Ол этикалық пайымдаудың төрт өлшемі: дерек, құндылық, принцип, адалдыққа негізделген.

Моральдық даму теориясы. Адалдық

Дэвид Калверт 25 жасынан бастап бірнеше жыл бойы ұлттық телеграф қызметі, газеттер мен басқа да клиенттер үшін фото түсірумен айналысқан.

Жоғары оқу орнында фотожурналистикадан сабақ беретін ұстазының да оның таңдауын қолдағаны оны тіптен шабыттандырып жіберді. Колледж бітірген соң штаттан тыс фото бизнес ашып, ірі жаңалықтарды, ұлттық спорт шаралары мен маркетингтік кампанияларды, тіпті тойларды да суретке түсіріп жүрді. Жақсы табыс тапқанына, өз шығармашылығына, тапсырмалардың әралуандығына разы еді. Калверт өзінің мектебі мен жұмыс тәжірибесінің арқасында этикалық және кәсіби қызметінің стандарттарын жасады. Ол жаңалықтар суретін өзгертуді дұрыс емес әрі аудиторияны алдау деп түсінді. Қиып, аздап өңдеуден басқа өзгерістер жасауға болмайды деп санады. Көптеген кәсіби семинарлар, сабақтар мен ұстаздары да оның бұл стандартын бекіте түсті. Бірақ бірде ол ірі спорт жарысында түсірілген суреттің басылым бетіне дайындалып жатқанын көріп, қатты таңданып қалды.

Ой құралы

Гарвардтың әлеуметтік этика профессоры Кіші Ральф Поттер ашқан Поттер қорабы этикалық шешім қабылдау үшін қажетті қарапайым ұсыныстарды қамтиды. Ол этикалық пайымдаудың төрт өлшемі: дерек, құндылық, принцип, адалдыққа негізделген. Этикалық дилеммаларды шешу үшін алдымен деректерден бастап, құндылықтарды анықтап, принциптерді айқындап, сосын адалдықтың қаншалықты маңызды екенін білу керек. Соңғы жол дилемманы шешудің төте жолына әкеледі. Қажет болса, бұл процесс дерек, құндылық, принцип және адалдық сәйкескенше және шешім қабылданғанша қайталану береді.

Деректер. Адалдық. Құндылықтар. Принциптер.

Калверт жаңалықтардағы суреттердің дұрыс болуы керектігіне, кәсіби мамандардың шынайы болуы керектігіне сенді. Адамгершілік құндылығы оның фотографты жария түрде масқаралайтын әрекетке бармауынан көрінді. Нақты құндылықтардың маңызын түсіну проблеманы шешу кезінде нақты әрекеттерді бағалауға мүмкіндік береді.

Принциптер. Құндылықтарды түрлі этикалық жүйелердің призмасы арқылы қарастыру әрекет ету мүмкіндіктерін құрастыруға жол ашады. Бұл принциптер Аристотельдің доктринасын, Канттың категориялық императивін немесе Милльдің пайдалылық принципін қамтуы мүмкін. Калверттің жағдайына келсек, Аристотельдің доктринасына сүйенсе, ол экстремалды әрекеттерді анықтай алады – ештеңе істемей отыра береді немесе кәсіби фотографтарға арналған сайтта өзі түсірген видеоны жариялайды, әрекет ету жолдарын ойластырды.

Тығырық: әшкере ету керек пе, әлде үнсіз қалған жөн бе?

Канттың категориялық императиві бойынша Калверт газет редакторына хабарласып, оған фотографтың өтірік айтқаны туралы хабарлай алады, яғни егер біз Канттың теориясы бойынша

ешкім өтірік айтпауы керек десек, онда өтірікті жазалап, шындықты көтермелеу керекпіз. Милдің утилитарлық принципі бойынша санды емес, сапаны ескеретін балама таңдауымыз керек. Біз қарастырған жағдайда фототілшінің үндемей қалғаны тек оның өзіне ғана пайда әкеліп, мамандық пен қоғамға кесірін тигізді. Ал ол туралы әңгіме болса, қоғамға да, мамандыққа да пайдасы тиіп, кәсіби стандарттарды қадағаламаған фототілші ғана сынға ұшырар еді.

Адалдық. Процестің бұл сатысында кімге, неге адал екенін анықтау пайымдауды жеңілдетеді. Бұл жағдайда Калверттің өзіне, өзінің мамандығына және қоғамға деген тұрлаулылығын атауға болады. Ол өзінен басқа фототілшіге деген адалдықтың қоғам мен мамандыққа деген адалдықтан да маңызды болуы мүмкін бе деп сұрауы мүмкін. Мамандыққа деген адалдық, қоғамға деген адалдық фотолардың өңделуін болдырмауды талап етеді. Мамандыққа немесе қоғамға адал болу туралы шешім қабылданған кезде бағыт айқын болады. Тек бұл шешімді сыйластық пен тиімділікке негіздей отырып, қалай қабылдауға болатынын анықтау керек.

Шешім: кеңесшіден көмек сұрау

Калверт бұл дилемма туралы екі күн ойланды. Әрине, проблема басқа тараптан толық болмаса да шешімін тапты. Бірақ қоғамдық көзқарасы айқын болмай қалды. Кейбір редакторлар «қателікті түсінгендіктен», фотоны өзгерткен тілші жұмысын жалғастырып, жұртты тағы да алдайтын еді. Калверт желілік қызмет архивінен осы фотографтың басқа да суреттерін тапты. Осы мамандықтың иесі ретінде Калверт кәсіби стандарттардың орындалғанын қалады. Егер ол стандарттардың бұзылғанын көріп тұрып, елеусіз қалдыратын болса, онда өзінің стандарттарды орындамағаны деп ойлады. Себебі ол стандарттар фотожурналистикаға деген қоғамдық сенімді қолдау үшін керек деп ұқты. Ол өзі сенетін стандарттарды қорғауды парызым деп санады.

Іс-әрекет құралы: этика кодексі

Визуалды журналистиканы дамытумен айналысатын Фототілшілердің ұлттық ассоциациясының Этикалық кодексі визуалды журналистердің стандарттары мен идеалдарын айқындайды. Кодекстің қосымшасында келесі ережелер жазылған: Визуалды журналистер қоғамның қамқоршысы секілді әрекет етуі керек. Біздің негізгі рөліміз – қоршаған ортадағы маңызды оқиғалар мен көзқарастарды визуалды түрде көрсету. Біздің негізгі мақсатымыз – объектіні нақты көрсету және тура сипаттау. Визуалды журналист ретінде біз қоғамды ақпараттандырып, образдар арқылы оның тарихын сақтауымыз керек. Фотосурет пен видео ұлы ақиқатты анықтап, қателіктерді тауып, үміт сыйлап, визуалды түсінік арқылы әлемнің түкпір-түкпіріндегі адамдарды бір-бірімен байланыстыра алады. Фотолар өзгертілген болса, ол басқаларға кесірін тигізуі мүмкін. Кодекс екі бөлімнен тұрады. Біріншісінде визуалды журналистердің күнделікті жұмыстарында сүйенетін стандарттар белгіленген.

Соңы: кәсіби стандарттарды қорғау

Редактор блогындағы хабарламадан кейін желілік қызмет фотографпен келісімшартты бұзды. Кейін фрилансердің архивтегі бұрынғы суреттерін де өшірді. Архивтегі суреттерді де өшіру қалыпты жағдай ма, әлде оған электронды пошта әсер етті ме, ол жағын Калверт білмейді. Бірақ желілік қызмет бұл құқық бұзушылықты байыппен қабылдап, толығымен қарастырды. Калверт өз мамандығының кәсіби стандарттарын қорғап, адал, орынды және тиімді әрекетке бардым деп ойлады. «Ондай адамдар үнемі ерекшеленіп тұрады. Мен бұлай еткеніме разы емеспін, бірақ жаңалықтар қызметі өз фотографтарының бірі этикалық принциптерді бұзып жүргенін білгені жөн деп ойлады. Жұрт не болып жатқанын білуі керек», – дейді Калверт.

Егер... Сіз – жергілікті телеарнаның тілшісісіз. Radio Television Digital News Association ұйымының Этикалық кодексімен және жұмыс орныңыздың этикалық ережелерімен таныстыңыз. Онда суреттер мен видеоны өзгерту және жалған видеоларды қолдану этикаға сай келмейтіні, оларды қолданған жағдайда журналистің жұмыстан қуылатыны туралы айтылған. Бірақ сіз әріптестеріңіздің өз стандарттары бар екенін білесіз. Этикалық мәселе туралы айта бастасаңыз, редакцияда жұмыс істеудің өзі қиынға соғатынын байқайсыз. Сосын жұмысыңызды дұрыс атқарып, байсалдылық танытқанды жөн көресіз. Бірақ үш айдан кейін айналадағылардың этикаға сай келмейтін әрекетіне алаңдай бастайсыз.

Өзіндік жұмыстар тапсырмалары

1. Газеттегі фоторедактор өңделген фотолардың растығын анықтамай, сол күйі жариялады делік. Сіз қандай шешім қабылдауыңыз мүмкін?
2. Кәсіби этикалық стандарттарды бұзудың жеке этикалық стандарттарды бұзудан айырмасы бар ма?
4. Кейбір адамдар фондағы кемшіліктерді алып тастау суреттің толық мазмұнын өзгертпейді деп есептейді. Сіз қалай ойлайсыз?
5. Жаңалықтарға арналған суреттерді түсіруге қандай ұсыныс айтар едіңіз?
6. Фотоларды түрлі бағдарламалық жүйелер арқылы өзгерту кең тарағандықтан, адамдар барлық суреттер өзгертілген болуы мүмкін деп ойлайды. Сіздің көзқарасыңыз қандай?
7. Өңделген фотолардың фотожурналистикаға қандай әсері болуы мүмкін?

Бақылау жұмыстары

1. Фотоны өзгерту (монтаждау) әрекеті кездескен жағдайда Сіз қандай этикалық шешім қабылдайсыз?
2. Этикаға сай келмейтін әрекеттерін көрген кезде не істеу керек?
3. Этикаға сай келмейтін әрекеттеріне қарсы тұру немесе ол туралы хабарлау үшін сіздің қандай жауапкершілігіңіз бар?
4. Кәсіби тәуелсіз фотограф ірі спорт шараларын түсіргенде кәсіби стандарттарды сақтамады. Әшкерелеу керек пе?
5. Журналистердің ұлттық ассоциациясының Этикалық Кодексінде қандай құндылықтар белгіленген?
6. Фотожурналистердің кәсіби стандарттарына шолу жасаңыз.
7. NPPA Этика кодексіне талдау жасаңыз.

Дереккөздер

1. http://www.nppa.org/professional_development/business_practices/thics.html.
2. http://www.nppa.org/professional_development/self-training_resources/eadp_report/.
3. http://www.nppa.org/professional_development/self-training_resources/eadp_report/ethics.html.
4. <http://www.ap.org/company/News-Values>.
5. <http://www.fourandsix.com/photo-tampering-history>.
6. <http://www.instantshift.com/2009/07/20/80-excellent-examples-of-photo-manipulation-art>.
7. http://www.astropix.com/html/j_digit/ethics.htm.